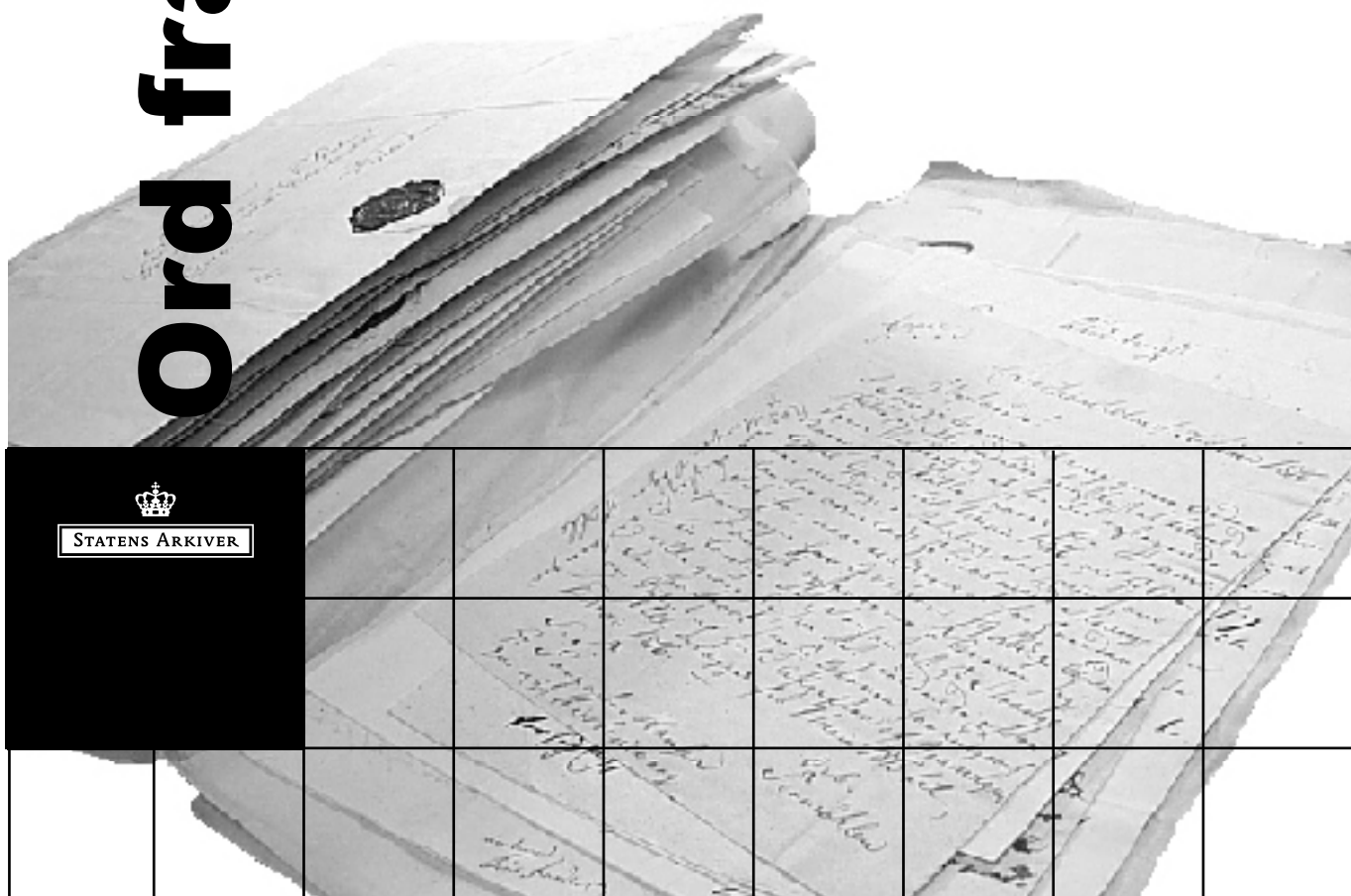

Ord fra - Kirkebøger og folketællinger

STATENS ARKIVER

Om ord i kirkebøger og folketællinger

Mange af de ord, man møder i kirkebøger og folketællinger kan være svære at læse af forskellige grunde. Nogle er vanskelige fordi selve ordet ikke bruges længere og betydningen derfor er uklar. I ODS - Ordbog over det Danske Sprog - kan man slå mange af disse ord op og finde forklaringer på deres betydning.

Hjemmelavede forkortelser

Andre ord er besværlige fordi den gotiske håndskrift kan være svær at vænne sig til. En anden faktor kan være, at den der førte pennen havde mange personlige vaner fordi de tit brugte de samme ord igen og igen. Derfor fandt mange på hjemmelavede forkortelser. Det kan ofte godt betale sig at bladre lidt frem og tilbage, når man støder på noget uvant. Måske står det ord, man har problemer med, tydeligere et andet sted.

Undersøg bogens første sider

Gælder problemet kirkebøger, kan et godt tip være at orientere sig i bogens første side. Det er i reglen de samme typer af ord der bruges. Og mange har gjort sig umage for at skrive pænt, når de skrev deres første indførsler, eller skrev på de første sider i en spritny protokol.

I dette hæfte har vi samlet nogle af de ord, som du

oftest vil støde på i kirkebøger og folketællinger. De er ordnet efter emner. Kirkebøger og folketællinger er nogle af de kilder, der hjælper læseren mest. Når man bruger disse kilder, véd man på forhånd lidt om, hvilke typer af ord, som man kan forvente at støde på i de forskellige rubriker og felter.

De ældre kirkebøger

Kirkebøger før 1812-14 kan være lidt vanskeligere, fordi de ikke er ført på skemaer. Men mange af de ord man møder er af samme type som dem man finder senere hen, i den "skemalagte tid". I almindelighed rummer kirkebøgerne ord, der fortæller om slægtskabsforhold og erhverv samt navne på personer og steder. Hertil kommer ord, og vendinger, der hænger snævert sammen med de kirkelige handlinger. Navnlig her kan sprogbrugen variere - skriver man fx at en person er blevet "begravet" eller "jordet"? Eller at der er "kast jord på" den "afgang-ne"? Nogle ord kan også rumme indirekte betydninger. Støder man fx på en landbo-brud i 1700-årene, som kaldes "jomfru", er det sikkert ikke en almindelig tjenestepige fra egnen, men måske fx en lærer-, eller degnedatter.

På læsesalen finder du Ordbog over det Danske Sprog, og her vil du kunne slå mange af de mest uvante eller "mærkelige" ord op.

Ord og vendinger fra kirkebøgerne

Afdøde
Afdøde

Afgangne
Afgangne = afdøde

Baaren af
Baaren af

Begraved
begraved

Blef jordet
Blef jordet

Blev kast jord paa
blev kast jord paa

boende i
boende i

Cautionister
Cautionister (= forlovere)

Trolovelse
Trolovelse

død af
død af

etterlevende
etterlevende

Fadderne
Fadderne

Fremb. af
Fremb. af

Foreviste Attester
Foreviste Attester

Forhen
Forhen

Forhenværende
Forhenværende

for ham lofer
for ham lofer

Forlovere
Forlovere

Forløftningens Mandene
Forløftningsmændene

Frembaared til Daaben
Frembaared til Daaben

hos hende gik
hos hende gik

hos sine Forældre
hos sine Forældre

hos sin Fader
hos sin Fader

hiemmedøbt
hiemmedøbt

Jordspaaakastelse
Jordspaaakastelse

Kirkedøbt
Kirkedøbt

liden
liden

Liig Prædiken
Liig Prædiken

offentlig absolverede
offentlig absolverede

Publice absolvered
Publice absolvered

quinde
quinde (evt. = kone, hustru)

troeloved
troeloved

Udlagde til
Udlagde til sin Barne Fader

Unge
Unge

Uægte
Uægte

Ægte Viede
Ægte Viede

ærlige og dydige Pige
ærlige og dydige Pige

ærlig og velagte Unge Karl
ærlig og velagte Unge Karl

ærlige og Gudfrygtige DanQvinde
ærlige og Gudfrygtige DanQvinde

ærlige og mandhafte
ærlige og mandhafte

ærlige og velagte Dannemand
ærlige og velagte Dannemand

Tips:
Hvis man husker at læse rubrikoverskrifterne i kirkebøger og folketællinger, er man godt hjulpet.
Så ved man, om et ord kan være fx et erhverv, en betegnelse for en persons stilling i familien, eller noget helt andet.
Både kirkebøgerne efter 1814 og alle folketællingerne er ført på trykte skemaer. Det gør det nemt at få et overblik over, hvilke typer af ord man kan støde på.
Mange ord indeholder "ekstrainformation". Omtales en brud fx som "Fruentimmer", er hun sikkert ugift mor.

Erhverv, civilstand og lignende

<i>Aftægtsenke</i> Aftægtsenke	<i>Forpagter</i> Forpagter	<i>Hospitals Lem</i> Hospitals Lem
<i>Arbedsmand</i> Arbedsmand	<i>Frue</i> Frue	<i>Høker</i> Høker
<i>Arvefæstegaardmand</i> Arvefæstegaardmand	<i>Frøken</i> Frøken	<i>Inderste</i> Inderste
<i>Aftægthushusmand</i> Aftægthushusmand	<i>Gaardbestyrer</i> Gaardbestyrer	<i>Inderste og gaager i Dagl.</i> Inderste og gaager i Dagl.
<i>Aftægtsmand</i> Aftægtsmand	<i>Gaardeier</i> Gaardeier	<i>Indsider</i> Indsider
<i>Almisselem</i> Almisselem	<i>Gaardforpagter</i> Gaardforpagter	<i>Indsidderske</i> Indsidderske
<i>Boelsmand</i> Boelsmand = har et boelssted	<i>gibt Kone</i> gibt Kone	<i>Jordløs Husmd.</i> Jordløs Husmd.
<i>Bonde og gaardboer</i> Bonde og gaardboer	<i>Gaardkone</i> Gaardkone	<i>Jomfrue</i> Jomfrue
<i>Bettler</i> Bettler	<i>Gaardmand</i> Gaardmand	<i>Kiærste (evt. om præstens kohe)</i> Kiærste (evt. om præstens kohe)
<i>Blind</i> Blind	<i>gaager paa Omgang i Sognet</i> gaager paa Omgang i Sognet	<i>Kroemand</i> Kroemand
<i>Bødker</i> Bødker	<i>Gjordemoder (= Jordemoder)</i> Gjordemoder (= Jordemoder)	<i>Land Soldat</i> Land Soldat
<i>Dagleier</i> Dagleier	<i>Havende et Hus</i> Havende et Hus	<i>Lever af Aftægt</i> Lever af Aftægt
<i>Dagløner</i> Dagløner	<i>Hjulmand</i> Hjulmand	<i>Muurmester</i> Muurmester
<i>Distrikschirurg</i> Distrikschirurg	<i>Huusfolk</i> Huusfolk	<i>Nærer sig ved at spinde</i> Nærer sig ved at spinde
<i>Enke</i> Enke	<i>Huusmand</i> Huusmand	<i>Nærer sig ved Folkes Godhed</i> Nærer sig ved Folkes Godhed
<i>Enkemadame</i> Enkemadame	<i>Huusmd. og Huggere</i> Huusmd. og Huggere	<i>Nødlidende</i> Nødlidende
<i>Enkemand</i> Enkemand	<i>Hustru</i> Hustru	<i>Omløberske</i> Omløberske
<i>Eisker</i> Eisker		<i>Parsellist (=parcellist)</i> Parsellist (=parcellist)

Pastor
Pastor

Pensionist
Pensionist

Pige
Pige

Skomager
Skomager

Skræder
Skræder

Slagter
Slagter

Smed
Smed

Snedker
Snedker

Sognefoged
Sognefoged

Spillemand
Spillemand

Tjenestefolk
Tjenestefolk

Tjenestekarl
Tjenestekarl

Tjenestepige
Tjenestepige

Tømmermand
Tømmermand

Taabelig
Taabelig

Ugift Fruentimmer
Ugift Fruentimmer
nyder Almisse af Sognet
nyder Almisse af Sognet

Væver
Væver

Stilling i familien, forkortelser

Deres Børn
Deres Børn

Deres Dattr. -datt.
Deres Dattr. -datt.

Fader
Fader

Hans Kone
Hans Kone

Hans Søsterdatter
Hans Søsterdatter

Hosbonde
Hosbonde

Hosbondens Broder-Søn
Hosbondens Broder-Søn

Konens Moder
Konens Moder

Konens Søster
Konens Søster

Konens søster Datter
Konens søster Datter

Konens Broderdatter
Konens Broderdatter

Konens Broder
Konens Broder

Konens Forældre
Konens Forældre

Konens Møster
Konens Møster

Madmoder
Madmoder

Madmoders Fader
Madmoders Fader

Mand
Mand

Mandens Fader
Mandens Fader

Mandens Moder
Mandens Moder

Mandens Søster
Mandens Søster

Moder
Moder

Pleiedatter
Pleiedatter

Pleiefader
Pleiefader

Pleieforældre
Pleieforældre

Steddatter
Steddatter

Stedfader
Stedfader

Stedsøn
Stedsøn

Pleyebørn af den kgl. Opfostr. Stiftelse
Pleyebørn af den kgl. Opfostr. Stiftelse

Forkortelser fra kirkebøgerne

b. B. = bar Barnet

E D K = En Datter Kaldet

E S K = En Søn Kaldet

Fad. = Faddere

Gmd. = Gårdmand

h C H = holdt Christen Huen (huemor)

Hmd. = Husmand

Hst. = Hustriu

ibid = ibidem "sammesteds"

Inds. = Indsieder

introdu. = introduceret

Madme. = Madame

navnl. = navling, "ved navn"

port. = portavit, "bar" (ved dåb)

Susc. = Susceprix, gudmoder

Test. = testes, dvs. vidner. Fx. ved dåb

Vacc. = vaccineret, vaccination

Ætat = ætatis suæ, "i sin alders"

Landsarkivet for Sjælland,
Lolland-Falster & Bornholm
Jagtvej 10
2200 København N
Telefon: 35 24 82 00
Telefax: 35 24 82 01
E-mail: mailbox@lak.sa.dk
Hjemmeside: www.sa.dk/lak

csbj/UMW/2006